DIN TRECUTUL ÎNVĂȚĂMÎNTULUI JURIDIC ÎN MOLDOVA

CU PRILEJUL ÎMPLINIRII A O SUTĂ DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA FACULTĂȚII DE ȘTIINȚE JURIDICE DIN IAȘI

DE

MIHAIL AVADANEI

La 24 februarie 1956 s-a împlinit o sută de ani de la deschiderea cursurilor facultății de drept din Iași.

Aceasta a fost cea dintîi facultate înființată pe baza regulamentului școlar din 1851, alcătuit din îndemnul domnitorului Grigore Ghica, prin care învățătura în Moldova era împărțită în trei ramuri : primară, secundară și învățătura înaltă, adică facultățile : filozofică, giuridică, teologică și medicală [1].

Cînd s-a întemeiat Universitatea din Iași, în 1860, facultatea de drept a intrat în componența ei cu organizarea pe care o avea dinainte și și-a păstrat în cadrul universității, în esență, aceeași structură mai multe decenii.

În dezvoltarea învățămîntului juridic din țara noastră, facultatea de drept din Iași a avut un rol însemnat. Ea a dat, în timp de o sută de ani, peste opt mii de licențiați, absolvenți și diplomați universitari.

Cu prilejul aniversării a o sută de ani de existență a facultății juridice trebuie să ne îndreptăm atenția și la formele pe care le-a avut învățămîntul juridic în Moldova înainte de înființarea facultății, pentru că învățămîntul juridic este mai vechi decît facultatea. De altfel nu s-ar putea vorbi despre facultatea de drept fără a pomeni și despre felul cum era organizată învățătura juridică înainte de 1856.

Dezvoltarea vieții economice și sociale și a relațiilor comerciale și culturale ale Moldovei cu celelalte state, îndeosebi spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea a dat naștere cerințelor de a se cunoaște legile mai temeinic și de către mai mulți dintre acei care făceau parte din aparatul de stat.

Hotărîrile și sentințele trebuiau și erau, cel puțin în parte, încă din secolul al XVIII-lea, sprijinite pe citate din legi [2], ceea ce denotă că învățătura dreptului devenea din ce în ce o trebuință mai urgentă, căreia nu i se mai putea face față decît cu un învățămînt organizat în limba poporului.

În perioada de dezvoltare a relațiilor capitaliste din Moldova, cînd piața cerea din ce în ce mai multe mărfuri, proprietarii de moșii acaparau mereu pămînturi ca să poată produce cereale-marfă în cantități mari. Aceasta a adus, însă, la o continuă schimbare a hotarelor dintre proprietățile funciare și a dat naștere multor procese, pentru care era nevoie și de hotarnici și de juriști.

Pentru hotarnici, Gheorghe Asachi a deschis *în 1813 un curs, în cadrul academiei grecești* din Iași, pe care l-a ținut în limba română, iar pentru învățătura dreptului se cerea în anaforaua Epitropiei școlilor, din 1827 pentru înființarea școlilor de la Trei Ierarhi, ca pe lîngă alte cursuri, la gimnaziu să se predea și „acela de pravile".

---

1) *Manualul administrativ al principatului Moldovei*. Tom. II, Iași 1856 : „Regulamentul școlariu" Kapul II, art 11.

2) Andrei Rădulescu, *Cercetări asupra învățămîntului dreptului în Țara Românească*, București, Ed. Flacăra, 1913.

https://biblioteca-digitala.ro

Cursul de legi nu a luat fiinţă o dată cu şcolile de la Trei Ierarhi, ci după doi ani.

În ziua de 3 iunie 1830, pravilistul Cristian Flechtenmaher, numit profesor extraordinar al gimnaziului vasilian pentru cursul de legi, şi-a deschis cursul cu lecţia intitulată: „Istoria dreptului rominesc sau a pravililor romineşti".

Cu această prelegere, care este prima lecţie de drept ţinută în ţara noastră, ce s-a păstrat în întregime, poate fi socotit început învăţământul juridic din Moldova în limba română.

La dezvoltarea acestui învăţământ, de la începuturile lui, pravilistul Flechtenmacher a avut un rol foarte însemnat. El era doctor în legi şi jurist renumit, adus din Ardeal de domnitorul Calimahi în 1812, printr-o scrisoare a lui Mihail Sturza, pe atunci vornic de aprozi.

Flechtenmacher avusese rol principal în alcătuirea codului „Calimahi" şi îndeplinea funcţia de pravilist (jurisconsult) al statului moldovean.

Prin istoria dreptului rominesc, Flechtenmacher înţelegea, de fapt, istoria dreptului roman pe care îl considera continuat de legiuirile statului nostru şi vrednic a sta la temelia legilor a „toate Staturile Europei" [3]).

Cursul de legi de la gimnaziul vasilian a fost ţinut de Flechtenmacher până în 1834.

O dată cu înfiinţarea Academiei din Iaşi, în 1835, prevăzută prin Regulamentul Organic, învăţământul juridic trece într-o nouă fază.

De la un curs de legi despre dreptul civil al Moldovei, ţinut în cadrul gimnaziului, el trebuia să fie organizat, cum se prevedea în regulamentul de organizare a academiei, într-o facultate de legi.

Dar, şi acum, la deschiderea cursurilor academiei (16 iunie 1835), numită mai tîrziu Academia Mihăileană, ca şi la gimnaziul de la Trei Ierarhi, cursul de legi nu la fiinţă de la început. După un an, adică în 1836, constatîndu-se că elevii din clasa filozofiei au cunoştinţele necesare ca să înţeleagă legile, tot Flechtenmacher deschide cursul de legi de la Academie cu o lecţie din dreptul naturii, intitulată: „Cuvînt că re cinstiţii ascultători de legi rostit la anul 1836 în Academia din Iaşi", care se păstrează la Academia R. P. R.

Lecţia începe cu o interesantă definiţie a dreptului naturii şi cuprinde preţioase observaţii cu privire la însuşirile judecătorului.

Astfel au luat fiinţă la Academie lecţiile de drept, care se ţineau de patru ori pe săptămînă, fără, însă, să se fi organizat ceea ce stătea scris în regulament, adică facultatea de legi.

Flechtenmacher a predat aceste lecţii un an, după care la cursul de legi a fost angajat francezul Maisonabe, care a predat primele cursuri în limba franceză la Academie. Acesta a fost semnalul aplicării gîndurilor domnitorului Mihail Sturza de a înlătura din Academie limba naţională, cu toate că el însuşi militase mai înainte pentru introducerea ei ca limbă de predare. „Spăimîntat de progresul şcolilor — cum spune Cogălniceanu în raportul către domnitorul Al. I. Cuza — de idei naţionale şi liberale" [4]), Sturza, reprezentant al moşierimii, era în fruntea luptei pentru desfiinţarea învăţămîntului în limba poporului. El ducea astfel o politică de clasă care limita posibilităţile de a cunoaşte legile numai la fii moşierilor şi vîrfurilor burgheziei.

În 1838, cînd încă nu luase fiinţă facultatea de legi, un nou regulament intitulat „Regulament a shoalelor publice din prinţipatul Moldovei" precizează treptele învăţăturii publice şi condiţionează urmarea cursului de legi de însuşirea întîi a „învăţăturilor ce se paradosesc în facultatea filozofică". Cursurile facultăţii de legi, organizată prin acest regulament, erau de trei ani şi cuprindeau: pentru anul I, teoria legilor în general şi statistica, anul II, dreptul roman şi ştiinţele politice şi anul III, dreptul civil al Moldovei, dreptul criminal, procedura civilă şi criminală, dreptul comercial şi cambial şi stilul politico-judecătoresc. Regulamentul stabilea că absolvenţii facultăţii de legi vor avea titlul de avocat [5]).

---

3) G. Ungureanu: *Învăţămîntul juridic în Academia Mihăileană. Cercetări*, în anuarul jubiliar pe 1935 al Liceului naţional din Iaşi, p 333 (lecţia ţinută de Flechtenmacher la 3 iunie 1830).

4) Iulian Teodorescu: *Istoricul facultăţii juridice din Iaşi*, în Anuarul jubiliar al Universităţii din Iaşi, pe anul 1910 — fragment din cuvîntarea rectorului Suciu de la 1876.

5) G. Ungureanu: *op cit.*, p. 358.

https://biblioteca-digitala.ro

Dacă pînă acum învățămîntul juridic din Moldova s-a făcut, fie sub forma unui curs de drept civil în cadrul gimnaziului de la Trei Ierarhi, fie sub formă de lecții de dreptul naturii în cadrul Academiei, cu aplicarea regulamentului din 1838, dreptul urmează să se studieze într-o instituție specială care făcea însă parte tot din Academie.

Epitropia școlilor din Moldova constatînd că învățătura la Academie ajunsese la gradul „a se putea începe în acest an scolastic și paradosul legilor" recomandă prin anaforaua nr. 209 din 1 octombrie 1839 să fie numit profesor de legi ardeleanul P. Cîmpeanu, „giurat a universității din Pesta" [6]).

Cursurile facultății s-au deschis în ziua de 15 noiembrie 1839 cu 17 tineri în anul I și un profesor — Cîmpeanu. În anul următor facultatea funcționa cu doi ani, dar tot cu un singur profesor (același Cîmpeanu) care preda la amîndoi anii. Abia în toamna anului 1841, cînd facultatea avea toți trei anii, a fost numit profesor pentru anul III Damaschin Bojinca [7]).

Începînd din octombrie 1842 învățămîntul de la facultatea de legi se îmbogățește cu o disciplină nouă: economia politică, pe care a predat-o timp de doi ani, cît a durat, Ioan Ghica.

Primii absolvenți ai facultății au fost recomandați să fie folosiți ca judecători.

Entuziasmul cu care la început se îndreptau tinerii spre facultatea de legi a mers descrescînd, astfel că în anul 1845 nu se mai înscrie nimeni la facultatea de legi. La aceasta a contribuit, fără îndoială, alături de tendința tot mai evidentă a lui Mihail Sturza de a înlocui limba română cu cea franceză și lipsa unor perspective stabilite prin lege pentru absolvenții facultății.

După plecarea lui Ioan Ghica — în 1844 — facultatea a rămas cu cei doi profesori: Cîmpeanu și Bojinca, iar din 1846-47 ea poate fi considerată, ca desființată, odată cu celelalte cursuri superioare ale Academiei. Lupta domnitorului Sturza împotriva învățăturilor înalte în Moldova se încheiase cu victoria acestuia. Dar, această situație nu putea să dureze, mai cu seamă că dezvoltarea spiritului revoluționar după 1848 a stimulat năzuințele poporului moldovean spre cultură înaltă și numai după cîțiva ani, în 1851, o comisie însărcinată de domnitorul Gr. Ghica alcătui un nou regulament de organizare a Învățămîntului din Moldova. Acest „Regulament școlariu" a însemnat un important pas înainte pentru învățămîntul nostru. El este alcătuit în spiritul unor concepții înaintate și stă la baza reorganizării școlilor din Moldova.

În articolul 6 al regulamentului, unde se vorbește de învățătura științelor înalte, se arată că pentru aceasta „sînt menite facultățile la a căror înființare se va avea în vedere atît științele abstracte cît și acele practice și istorice".

Aceste facultăți nu se vor înființa pînă cînd învățăturile gimnaziale nu „vor pregăti școlari vrednici de a învăța cu izbîndă științele înalte". Este vorba, prin urmare, de un sistem de învățămînt cu instituții mai temeinic organizate decît în regulamentele anterioare.

Acest regulament mai are meritul de a fi pus problema, pe cît se pare pentru prima oară mai susținut, a socotirii învățăturii publice „ca o condiție neapărată a ocupării funcțiilor publice" [8]). Acesta este considerat ca un principiu fundamental al regulamentului.

Prin articolul 61, capitolul II din regulament, era stabilită organizarea învățămîntului juridic, care avea să ia ființă sub forma unei facultăți de 3 ani — așa cum de altfel a continuat să rămînă pînă în 1930 — în care se prevedeau ca discipline de predat:

a) Enciclopedia științelor juridice.
b) Teoria dreptului, teoria dritului criminal, dritul gintelor.
c) Dritul civil al Romanilor, Instituții și Pandecte și istoria dritului roman.
d) Dritul comercial și cambial, codica comercială a Moldovei.
e) Codica civilă și criminală a Moldovei, Teoria procedurii criminale și civile, procedura criminală și civilă a Moldovei.
f) Medicina judecătorească.

---

6) Arhivele Statului București: Fond: Ministerul Cultelor și Învățăturii Publice în Moldova, Dosar adm. 126, fila 83.

7) G. Ungureanu: *op. cit.*, [8]).

8) *Manualul administrativ al principatului Moldovei*, art. 9 din „Regulamentul școlariu".

https://biblioteca-digitala.ro

g) Enciclopedia ştiinţelor politice.

h) Ştiinţele politice, ear mai cu seamă economia politică, ştiinţa finanţială, cunoştinţa aşezămintelor administrative ale Moldovei[9]).

După trei ani de cursuri de legi, în care timp tinerii „cu deosebită silinţă" puteau urma şi cursurile facultăţii filozofice cu obligaţia de a întrebuinţa în a un an — al patrulea — pentru pregătirea examenelor, se obţinea diplomă de „licenţiat de giurisprudenţă".

Facultatea de legi din cadrul Academiei, de la 1839, era de fapt tot un fel de curs de drept, pe care îl ţinea un singur profesor la un an sau chiar la doi, cum preda profesorul Cimpeanu la anii I şi II, de aceea se consideră că facultatea de drept în adevăratul înţeles al cuvîntului a fost înfiinţată prin regulamentul din 1851, în care se prevedea organizarea acesteia pe baze mai temeinice şi cu un conţinut mult mai bogat.

Problema înfiinţării efective a facultăţii s-a pus abia în 1855, cînd gimnaziul, reorganizat prin acelaşi regulament, avea să dea prima serie de absolvenţi. Pentru aceasta era nevoie să se ia măsuri pentru crearea condiţiunilor de funcţionare a facultăţii de legi şi filozofică, cele dintîi care urmau să ia fiinţă.

Una dintre problemele esenţiale era asigurarea profesorilor care să predea cursurile.

Şi de data aceasta, ca şi la începutul învăţămîntului juridic în 1830 şi a deschiderii cursului de legi din 1839, tot spre Ardeal s-au îndreptat gîndurile Moldovei. Astfel încă din septembrie 1854 inspectorul şcolilor din Moldova, August Treboniu Laurian a scris lui Simion Bărnuţiu, care îşi luase doctoratul în drept la Pavia, să vină la Iaşi[10]). La începutul anului 1855, Bărnuţiu preda la clasele superioare ale gimnaziului un curs de filozofie. Tot la aceste clase deocamdată a fost numit profesor de economie politică Gh. Apostoleanu. Aceştia urmau să fie trecuţi la facultatea de legi pe care consiliul şcolar o pregătea pentru toamna anului 1855. Pentru înfiinţarea facultăţilor juridică şi filozofică, Consiliul ceruse încă din februarie 1855 suma de 70.000 lei,[11]) pe care, însă, nu o obţinuse.

Abia în octombrie 1855, cînd cursurile facultăţilor trebuiau să fie deschise, departamentul învăţăturilor publice a propus domnitorului înfiinţarea numai a facultăţii juridice de 3 ani.

La Universitatea din Iaşi se păstrează steagul pe care este scris: „Facultatea de Dritu din Jassy — 6 Octombrie 1855", probabil pregătit în vederea deschiderii facultăţii de drept, o dată cu cea filozofică, pentru care există un steag la fel.

Pentru deschiderea facultăţii mai trebuia un profesor de statistică, pe care Bărnuţiu l-a ales, în calitatea de inspector al şcolilor, în persoana lui Al. Papiu-Ilarian, pe care l-a chemat la Iaşi.

În ziua de 24 februarie 1956 s-au deschis cursurile facultăţii de drept cu trei profesori care predau disciplinele anului I: Simion Bărnuţiu — drept natural, Gh. Apostoleanu — economia politică şi Al. Papiu — statistica.

Facultatea funcţiona în localul Academiei, unde este astăzi Filiala Iaşi a Academiei R.P.R. şi făcea parte, din punct de vedere administrativ, tot din Academie.

În primul an, deşi cursurile s-au ţinut pînă în iunie, rezultatele n-au putut fi prea însemnate. Nu ştim, încă, nici cîţi tineri au audiat cursurile. Din anul al doilea — 1856-1857 — a luat fiinţă şi facultatea filozofică la care predau în general aceiaşi profesori de la facultatea de drept. În acest an, la Facultatea de drept predau 5 profesori: S. Bărnuţiu — istoria dreptului roman, Al. Papiu — istoria dreptului criminal al Moldovei, G. Apostoleanu — procedura criminală, T. Veisa — dreptul civil şi Petru Suciu — enciclopedia dreptului şi enciclopedia politică.

La începutul anului au fost predate, se pare, numai logica şi psihologia de către Bărnuţiu şi abia în martie s-au început cursurile de legi.

Din cauza întreruperii cursurilor în 1858, facultatea a funcţionat numai cu anii I şi II pînă în 1859, cînd s-au început cursurile şi cu anul al III-lea. În acest an facultatea avea 24 studenţi şi 6 profesori[12]). Celor cinci profesori amintiţi mai sus li s-a adăugat I. Lupaşcu pentru dreptul comercial şi cambial.

---

9) *Manualul administrativ al principatului Moldovei.* (Vezi şi G. Ungureanu, *op. cit.*, [3]) p. 374 şi urm.).

10) G. Ungureanu, *op. cit.*, [3]) p. 375.

11) G. Ungureanu, *op. cit.*, [3]) p. 376.

12) G. Ungureanu, *op. cit.*, [8]) p. 380.

https://biblioteca-digitala.ro

Cursurile se țineau încă destul de neregulat, așa că nu se putea ști dinainte sigur cînd le va absolvi cel ce intra în facultate.

Nu știm încă dacă vreunul dintre absolvenții facultății din acest timp și-a dat examenul de licență[13]). De altfel o parte dintre absolvenți nici nu se putea prezenta la examenul de licență pentru că nu avea gimnaziul terminat la intrarea în facultate. Ei primeau numai certificate de absolvire, care de altfel, erau de ajuns pentru a fi numiți judecători sau avocați în barou. Aceste certificate au început a fi eliberate din anul 1860.

Cu toate că facultatea de drept era o instituție cu conținut propriu, aparte de învățămîntul secundar, ea nu era totuși complet separată și independentă din toate punctele de vedere. Funcționa de la înființarea ei, din 1856, sub același regim cu învățămîntul secundar și trebuia să devină complet independentă de celelalte instituții școlare de grad secundar.

Pentru aceasta a fost alcătuită o comisie, compusă din Bărnuțiu, Suciu și Veisa, care a elaborat statutul de organizare a facultății de drept, pe care l-a prezentat Consiliului școlar la 1 februarie 1860.

În acest statut se stabilea, pentru prima oară, separarea completă a facultății de învățămîntul secundar și se precizau atribuțiunile profesorilor, alegerea unui decan pentru conducerea facultății și condițiile de primire și absolvirea studenților (examenul de licență și doctoratul în legi).

Cu toată opoziția unora dintre membrii Consiliului școlar, ideea separării învățămîntului superior de cel secundar s-a impus. Comisia însărcinată de Consiliu cu studierea statutului facultății juridice, din care făceau parte: P. Suciu, G. Apostoleanu, T. Veisa și Șt. Micle, propunea organizarea învățăturilor înalte separată „cu totul de gimnaziu, căci nice învieșeturile nice regulele ce se aplică la gimnaziu nu sînt în conformitate cu natura facultății".

Problema învățăturilor înalte în Moldova era în 1860 una din problemele mult frămîntate și nu se mai punea numai chestiunea separării facultăților de învățămîntul secundar, ci și aceea a unirii acestor facultăți într-o singură instituție de învățămînt superior. În vara anului 1860 s-au făcut pregătirile necesare pentru înființarea Universității din Iași, care s-a inaugurat în ziua de 26 octombrie 1860, în prezența domnitorului Al. I. Cuza și a lui Mihail Cogălniceanu.

Facultatea de drept a intrat ca unul din factorii cei mai de seamă în cadrul Universității, avînd organizarea și profesorii ei, cu care a continuat să se dezvolte în condițiile noi, la crearea cărora ea a avut un rol așa de însemnat.

---

13) Iulian Teodorescu, în studiul amintit, spune că primul examen de licență s-a dat în 1870 (Vezi anuarul).

https://biblioteca-digitala.ro